

ВЕЛИКИЙ РОМАН

Петро Луцук

ГАЛИЦЬКА САГА КНИГА 3

Харків
«ФОЛІО»
2025

.....

*Жителі села Перетин
у січні 1943 року*

<i>Морози</i>			
1	Олекса	батько	50 років
2	Ганна	мати	45
3	Іван	син	19
4	Йосип	син	18
5	Марія	дочка	17
6	Анастасія	дочка	13
7	Василь	син	10
<i>Кандиби</i>			
8	Семен	батько	57
9	Єва	мати	54
10	Іван	син	31
11	Марія	невістка	29
12	Семен	внук	5
<i>Вальки</i>			
13	Гнат	батько	77
14	Меланка	мати	74
<i>Солтиси</i>			
15	Данило	батько	40
16	Галина	мати	38

.....

17	Юрій	син	19
18	Олена	дочка	16
19	Варвара (Бася) Павловська	прийомна дочка	15
Ребрики-Вовки			
20	Орина	мати	64
21	Василь	батько	76
22	Софія	невістка	22
Смолярі			
23	Кость	батько	39
24	Оксана	мати	34
25	Катерина	дочка	16
Нагірні			
26	Варвара	вдова	70
Білецькі			
27	Катерина	вдова	65
Панаси			
28	Роман	батько	57
29	Марія	мати	53

Вихідці із села, що жили в інших місцях

30	Богдан Вовк	СРСР	27
31	Ольга Мороз	Львів	44
32	Гордій Мороз	син	18

33	Левко Вовк	Нью-Йорк	44
34	Марія Вовк	дружина	41
35	Надя Баб'як	дочка	20
36	Ксенія Солтис (Досифея)	Кам'янка, монастир	44
37	Михайло Смоляр	Слупце	43
38	Катажина Смоляр	дружина	39
39	Тадеуш	син	19
40	Агнєжка	дочка	17
41	Єлизавета Білецька-Зозуляк	Сорочин	41
42	Юрій Зозуляк	чоловік	48
43	Гриць Кандиба	Луцьк	33
44	Любов Кандиба	дружина	31
45	Ігор Кандиба	син	10
46	Ольга Кандиба	дочка	9
47	Андрій Валько	Кам'янка	47
48	Марта Валько	дружина	43
49	Марко Валько	син	24
50	Анастасія Валько	дочка	19
51	Василь Мороз	Чикаго	40
52	Анна Мороз	дружина	37
53	Олусь Мороз	дочка	16
54	Марта Мороз	дочка	14
55	Михайло Панас	Сорочин	28
56	Олена (Лея) Панас	дружина	28

.....

57	Андрій Панас	син	10
58	Роман Панас	син	9
59	Давид Гутман	племінник	18
60	Григорій Мороз	Катовіце	21
61	Яків Смоляр	Молотовська область РРФСР	65
62	Олена Смоляр	дружина	63
63	Адам Павловський	Молотовська область РРФСР	48
64	Зося Павловська	дружина	46

1943

рік

Пролог

Зі ставки фюрера, 3 лютого 1943 року. Вище командування вермахту заявляє, що битва за Сталінград закінчена. Вірна своєму обов'язку Шоста армія фельдмаршала Паулюса повністю знищена переважаючими силами противника. Але ця жертва не марна. Армія загинула, щоб Німеччина могла жити.

Зі звернення Й. Геббельса

Одразу кабінет наповнила музика Ріхарда Вагнера. Повітря здриглося від важких акордів опери «Загибель богів». Губернатор дистрикту Галичини бригаденфюрер Отто Вехтер скорботно схилив голову. Зараз він дуже нагадував величезний знак питання, на котре марно намагався відповісти. Що буде далі?

За губернатором спостерігала інша людина, котра була в кабінеті. Голова Українського Центрального Комітету Володимир Кубійович мовчки стояв біля робочого столу Вехтера. Він підвівся з крісла, на якому сидів, одразу після того, як Отто Вехтеру зателефонували і той прожогом кинувся до радіоприймача. Лише недавно вони спокійно говорили про те, що, попри всі намагання Отто Вехтера та його заступника Бауера, не вдалося вибороти для Галичини спеціальний статус зондерштеллунга¹, зате натомість у губернатора виникла нова ідея. Що це за ідея, Володимир Кубійович так і не встиг дізнатися. Зараз він спокійно чекає, коли Отто Вехтер знову повернеться до розмови і чи буде взагалі ця розмова. Отримати звістку про те, що майже триста тисяч солдатів твоєї армії як корова язиком злизала, напевне, не надто приємно, а тим більше, зустріти її у компанії ненімця.

Але Володимир Кубійович помилився. Губернатор Отто Вехтер скрутив ручку звуку до нуля, важко зітхнув і повернувся на своє місце. Сів і Кубійович.

---

¹ *Sonderstellung* (нім.) — особливий статус.

— Це найбільша катастрофа у моєму житті, пане Кубійович! — признався Вехтер. — Я так не переживав навіть тоді, коли розвалилася моя імперія.

Отто Вехтер говорив про Австро-Угорську імперію, підданим котрої він був, як, власне, і його співрозмовник. Він пильно подивився на Кубійовича.

— Ви мовчите? — запитав Вехтер.

— А що мені говорити? — здивувався Кубійович.

— А втім, ви праві, пане Кубійович! Будь-які слова тут недоречні! Доктор Геббельс сказав все. На жаль, армія Паулюса перестала існувати. Губернатор Галичини замовк.

— Але тим не менше, пане Кубійович, нам варто знову повернутися до перерваної розмови, — несподівано сказав він. — На жаль, наша з паном Отто Бауером ідея щодо особливого статусу Галичини не отримала підтримки у Берліні. Натомість ми запропонували створити українське військове з'єднання, котре б у складі вермахту воювало з більшовиками.

Почувши таке, Володимир Кубійович здивовано подивився на губернатора.

— Не розумію, пане Вехтер, яка у цьому користь, — признався він. — У німецькій армії вже воюють українці. Підозрюю, що серед тих, хто загинув у сталінградських степах, ми знайдемо досить моїх співвітчизників.

— Мова, пане Кубійович, іде про дивізію! — вигукнув Отто Вехтер. — Ви уявляєте — про цілу дивізію! Навчену, озброєну, екіпіровану українську дивізію! Мені здається, що навряд чи у когось знайдуться хоч якісь аргументи проти цього. Крім того, смію припустити, якби ця ідея була вже реалізованою, ми не були б свідками того, що сталося з двісті першим батальйоном.

Володимир Кубійович знав, про що говорив Отто Вехтер. Наприкінці сорок другого року закінчувався контракт колишніх вояків дружин українських націоналістів, що продовжили службу в охоронних формуваннях. Тоді в розташування дружин українських націоналістів прибув офіцер СС і переконував старшин легіону «Нахтігаль» продовжити контракт на тих самих умовах, що й раніше. Тоді командир легіону майор Побігущий і сотник Шухевич повідомили: стрільці обурені тим, що вони перебувають у нерівних правах, які є в німецьких солдатів. Протягом кількох днів офіцер намагався переконати стрільців залишитися в легіоні, але ніхто не забажав це зробити.

Дізнавшись про це, німецьке командування звільнило всіх рядових, а старшин заарештувало й відправило до Львова. Дорогою до тюрми (а везли їх аж ніяк не у санаторій) заступник командира батальйону Роман Шухевич зумів втекти, і де він зараз, не знає ніхто. Зрештою, Кубійович здогадувався і про інше. Поразки вермахту під Сталінградом заставили німців стати тверезішими у відношенні до українців. Щоправда, не настільки, щоб згодитися на особливий статус Галичини.

Отто Вехтер чекав, що на його слова скаже Голова УЦК. Він не все розповів Кубійовичу. Він знав, що командування вермахту навідріз відмовилося від самої ідеї мати у себе ненімецькі формування. Можливо, тепер, після катастрофи у Сталінграді, той-таки фельдмаршал Кейтель змінив свою думку, але було вже пізно: ідеєю Вехтера зацікавився райхсфюрер СС Генріх Гімmlер. Звичайно, формування у структурі СС це зовсім не те, чого хочуть українці, але, зрештою, не обов'язково про це заздалегідь розповідати навіть Кубійовичу. Дізнається пізніше, коли дороги назад вже не буде.

— Я хочу почути вашу думку, пане Кубійович! — нагадав про себе Отто Вехтер. — Гадаю, ви не станете заперечувати, що дана ситуація має певні аналогії із створенням легіону українських січових стрільців в австрійській армії. Згодьтеся, що саме вони відіграли вирішальну роль у післявоєнних подіях.

Володимир Кубійович цього не заперечував. Хоч він сам не встиг прослужити в усусусах, зате завжди пишався своєю службою у Галицькій армії. Справді, колишні січові стрільці були найбоєздатнішою складовою української революції.

— Ви розумієте, пане Вехтер, що одноосібно подібне рішення я ухвалювати не можу, — нарешті знайшовся що сказати Кубійович. — Надто велика ставка!

— Тим не менше, пане Кубійович, саме на ваш Центральний Комітет робить цю ставку німецьке командування. Українська сторона надто розрізнена, щоб сподіватися на когось конкретно. Саме ви є тою чи не єдиною у Генеральній Губернії силою, з котрою реально мати справу. Звичайно, ми розуміємо, що вам потрібно порадитись і що люди, з котрими ви будете радитись, захочуть висунути певні умови...

Володимир Кубійович відповів:

— Я навіть знаю, які умови!

— І що це за умови? — жваво поцікавився Вехтер.

— Та хоча б неодмінна умова, щоб це була українська дивізія, а не німецька з українців!

Отто Вехтер знизав плечима:

— А яка різниця?

— Велика! В усіх на пам'яті ще свіжі згадки про Дружини українських націоналістів. Саме другий варіант, на нашу думку, і став причиною того, що сталося потім з «Нахтігаль» та «Роландом».

— Зате вони добре встигли тут напартачити!

Губернатор Вехтер говорив про несподіваний для німецького командування Акт відновлення української державності у перший день захоплення Львова. Звичайно, на це у Берліні відреагували миттєво, заарештувавши всю бандерівську верхівку, рикошетом захопивши і «мельниківців», але факт залишився фактом: Німеччина досі не пробачила ОУН цю витівку. Хоч обидва Голови Організації Українських Націоналістів зараз під арештом, причому Степан Бандера ось уже вже більше року сидить у відгородженому від інших бараці «Целленбау» в концтаборі «Заксенгаузен», а Андрій Мельник поки що перебуває під домашнім арештом у Берліні, у Генеральній Губернії та Райхскомісаріаті «Україна» з'явилися озброєні повстанські загони. Ні, нехай вже будуть під німецьким наглядом, якщо їм вже так кортить у когось постріляти!

— Тим не менше, пане Вехтер, боюся, що ігнорування німецьким командування саме цієї умови може покласти край усім вашим починанням, — не відступав від свого Кубійович.

Отто Вехтер зітхнув. На жаль, він зараз не може говорити з українцем так, як міг це робити на початку російської кампанії. Звичайно, важко зберігати на обличчі маску зневаги, коли це обличчя в синяках. Зрештою, Володимир Кубійович по-своєму правий. Це навіть визнав губернатор Галичини.

— Звичайно, ці моменти можна і варто обговорити! — несподівано для українця згодився Вехтер. — Не гарантую, що всі ваші умови Берлін прийме, але не виключено, що частину з них буде враховано. Але, пане Кубійович, прошу зважити на таку обставину: рішення про створення дивізії вже прийнято і вона буде створена. Дивіться, щоб це не сталося без вашої допомоги. Тоді вже буде пізно!

«Треба порадитись!» — подумав Володимир Кубійович.

Першим, у кого хотів поспитати поради Голова Українського Центрального Комітету, був Митрополит Андрей Шептицький.

1942 рік був на Україні роком впертої і завзятої боротьби українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу. Вона проходила в умовах нещадного гніту та поневолення українського народу німецькими окупантами, серед намагання зробити з нього раба на власній землі і знищити як націю, та серед повторних спроб московського червоного та білого імперіалізмів розкласти український народ і приготувати ґрунт для його нового політичного й економічного поневолення. Стоїмо на становищі, що передумовою організації всіх політичних і національних сил України до боротьби проти московсько-більшовицького імперіалізму та приєднання до неї всіх зовнішньополітичних сил, зокрема поневолених народів, є боротьба українського народу проти німецького імперіалізму.

*Із резолюції Третьої конференції ОУН,
лютий 1943 року*

Кость Смоляр почув за дверима якийсь шум, і майже одразу у них постукали. Він відірвався від читання «Краківських вістей». Хоч офіційно Український Центральний Комітет не мав своєї газети, фактично цю роль виконували саме «Вісті». Їх час від часу привозив до села Кость, коли йому приходилося їхати до Кам'янки чи до Львова. Звичайно, нічого такого, про що б не знали селяни, у газеті не було, але хоч можна було дізнатися про деталі, майстерно і красномовно описані авторами.

Сьогоднішнє число, котре читав Кость, повідомляло, що повсюди в Галичині створюються набірні комісії стрілецької дивізії «Галичина», і надрукувало звернення до молоді зголошуватися до її лав.

Кость підвів очі і подивився на гостя. Здивуванню його не було меж, бо на порозі його хати стояв усміхнений Дмитро Панас. Дивуватися Ко-

стю було чого: всі у селі знали, що за його сусідом полюють німці і він фактично перебуває на нелегальному становищі. А тут раптом Дмитро спокійно заходить до його хати і не вночі, а у майже світлий день, і до того ж у військовому однострої німецького крою, зате з розеткою з тризубом на «мазепинці».

І з кобурою на широкому ремені.

— Христос воскрес, сусіде! — привітався Дмитро.

Здивовані його появою Смолярі (а на той час у хаті були всі) дивилися на несподіваного гостя так, неначе привітання Панаса стосувалися саме його самого.

Така реакція господарів розсмішила Дмитра.

— Та не лякайтесь ви! — засміявся він. — То таки я! Очеретинко, ти мене впізнала?

Катруся посміхнулася. Саме так Дмитро Панас називав її у часи, коли вони всі жили у Кракові.

— Вуйку Дмитре! — Дівчина кинулася назустріч. — Ви вернулись!

— Ой як ти виросла! — захоплено говорив Дмитро, обнімаючи Катрусю. — А коли ми останній раз виділись, ти була така худенька, як...

— Очеретинка! — підказала сміючись дівчина.

— А зараз ти во яка красуня! Заміж ще не йдеш?

— Не беруть, вуйку Дмитре! — не переставала сміятись дівчина.

Тепер уже й Кость з Оксаною повірили, що то не мара якась, а таки справді Дмитро Панас, з котрим три роки тому їм усім довелося втікати з рідного села. Щоправда, якщо Оксану Дмитро лише обережно цьомкнув у щоку, то з Костем вони обнялися міцно.

— Звідки ти тут, друже? — допитувався Кость, запрошуючи до столу. — І чого ти так вільно гуляєш у цій формі і ще й з пістолетом? Не боїшся?

— Набридло боятися, Костю! — відказав, знімаючи «мазепинку», Дмитро. — Тепер настав час нас боятися!

— Дмитре, ти голодний? — запитала Оксана. — Я зараз щось поставлю!

— Не треба! — зупинив її Панас. — Мама мене добре нагодувала. Я і повечеряв, і поснідав!

— Ти ночував вдома? — не переставав дивуватися Кость.

— А чого ти дивуєшсьи? Можу я, в кінці кінців, поспати в своїй хаті?

.....

Зміст

ЧАС НЕСКОРЕНИХ	3
1943 рік	9
1944 рік	87
1945 рік	217
1946 рік	289
Історичні особи, які зустрічаються на сторінках книги	345
Історична довідка	347
Словник галицького діалекту	348

СЕРПЕНЬ ДЕВ'ЯНОСТО ПЕРШОГО	351
25 травня, Вишів	353
10 липня, Вишів	366
28 липня, Чикаго	377
1 серпня, Тель-Авів	387
6 серпня, Львів	401
12 серпня, Львів	413
18 серпня, Кам'янка	425
18 серпня, Перетин	437

.....

19 серпня, Кам'янка	448
19 серпня, Лісничівка-1	459
19 серпня, Львів	470
19 серпня, Перетин-1	483
19 серпня, Лісничівка-2	493
19 серпня, Київ	504
19 серпня, Лісничівка-3	515
Квітень 1945 року, Бухенвальд	526
19 серпня, Перетин-2	537
19 серпня, Перетин-3	548
19 серпня, Перетин-4	559
22 серпня, Львів	570
24 серпня, Київ	582
24 серпня, Кам'янка	593
24 серпня, Рішон-ле-Ціон	604
24 серпня, Гамільтон, Канада	616
28 серпня, Вишів	629
30 серпня, Львів	640
31 серпня, Львів	652
Жителі і вихідці із села Перетин, які вижили у сорокові роки (серпень 1991 року)	665